

Een auti in de gym!

Bij mijn werk als vakleerkracht bewegingsonderwijs op een school voor Zeer Moeilijk Lerende Kinderen (ZMLK) ervoer ik een onvrede over de taakgerichtheid bij leerlingen met een Autisme Spectrum Stoornis (ASS). Bij een aantal (één á twee per groep) kinderen is het rendement van de les laag. Observaties met een ‘timmermansoog’ laten een matige taakgerichtheid zien. Er is veel kijkgedrag, lopen (dwalen), overslaan van onderdelen en soms storend gedrag. Door: Andy van den Berg

Het behouden of vergroten van de spel- en beweegmotivatie is het hoofddoel van bewegingsonderwijs op onze school. Uitgaan van mogelijkheden en in plaats van onmogelijkheden; leerlingen zoveel mogelijk succeservaringen bezorgen. De les bestaat uit uitdagende bewegingssituaties. Elke leerling kan die op zijn eigen beheersingsniveau uitvoeren. Kleine homogene niveau groepjes lokken intensief bewegen uit. De meeste leerlingen op onze school zijn erg gemotiveerd om te spelen en te bewegen. Ze willen elke dag wel ‘gymmen’. Ook op het plein zie je dit in het buitenspel. In het kader van het afrondende onderzoek voor de Master of Special Educational Needs opleiding was dit een prima onderwerp. Mijn onderzoek richtte zich op leerlingen met ASS in de les bewegingsonderwijs, met als onderzoeksvraag: *op welke manier kunnen deze leerlingen, taakgericht werken tijdens de groepsles bewegingsonderwijs?*

Vanuit een praktische manier van werken hoopte ik, deze leerlingen taakgericht en dus intensief te laten bewegen. Ik maak een bewuste keus om deze kinderen te laten mee gymmen met de eigen groep. Uiteraard zijn er leerlingen met ASS, die dit niet kunnen, vanwege gedragsproblemen. Autigym (speciale gym voor leerlingen met ASS, zeer gestructureerd in een klein groepje ongeveer 4 tot 6 leerlingen) kan hiervoor een oplossing zijn.

De nul-meting

Door een observatie volgens een tijdsteekproef methode (gedurende 20 minuten elke 20 seconden één van de vijf categorieën: taakgericht, lopen, kijken, storen of anders aanvinken) kreeg ik een duidelijk beeld van de taakgerichtheid van de zes leerlingen (met de diagnose ASS) voor het onderzoek.

De zes leerlingen waren gemiddeld 25% van de 20 minuten taakgericht bezig. Veel kijken (43%), lopen ongeveer 15% (bij één leerling

30%), storend 13% (bij één leerling 60%). Het percentage ‘anders’ was te verwaarlozen (3%).

Om de taakgerichtheid te verbeteren ben ik tot een aantal maatregelen gekomen op het gebied van (TRAC):

- Tijd, wanneer start en stopt de taak, wanneer stopt de les?
- Ruimte, waar moet ik iets doen?
- Actie, wat moet ik doen en in welke volgorde?
- (auti)Communicatie, communicatie met leerlingen met ASS moet aan een aantal voorwaarden voldoen zoals duidelijk en voorspelbaar zijn, geen figuurlijk taalgebruik, enzovoort.

Auti-communicatie moet een attitude van de lesgever zijn en is daarom buiten dit onderzoek gelaten. Dat autisten anders communiceren wordt goed duidelijk in het volgende voorbeeld. Ik sta te praten met Leo. Plotseling staat Mitchel naast ons en zonder op zijn beurt te wachten zegt hij; “Ik ben klaar met alles, mag ik nu een bal?” Ik wil zeggen dat ik in gesprek ben, maar dat heeft bij Mitchel (ASS) geen nut. “Wacht even, Leo.” zeg ik en vervolgens zeg ik tegen Mitchel: “Kijk maar in de kast.” Leo en ik praten verder. Dan staat Mitchel weer bij me, zonder bal. “Waarom heb je geen bal?” wil ik zeggen. Dan bedenk ik, dat ik hem de opdracht heb gegeven te **kijken** in de kast. Ik heb niet gezegd: “Pak er dan maar één.” Auti-communicatie... soms vergeet ik het!

Wat is er specifiek aan leerlingen met ASS?

Uit de literatuur bleek dat het basisprobleem van ASS een stoornis is in de informatieverwerking. De informatie die via de zintuigen de hersenen van mensen met ASS binnenkomt wordt vergeleken met losse puzzelstukjes. De samenhang is daardoor zoek. Ze moeten eerst de losse stukjes in elkaar puzzelen. Dit kunnen de hersenen razendsnel maar het moet wel gebeuren. Hoe meer puzzelstukjes er binnen komen via de zintuigen, hoe moeilijker te verwerken en hoe langer het duurt (De Bruin, 2005). Er zijn drie theorieën over het denken (de kennis en de taal betreffend), die voor een groot deel de gedragingen verklaren.

- 1 Centrale coherentie: het grote geheel overzien en er de juiste betekenis aangeven. Met andere woorden, de omgeving zien als één geheel met alles wat zich daarin afspeelt, inclusief personen en communicatie en hieraan de juiste betekenis geven (Baren en Cohen, 1997). Doordat het kind met autisme waarneemt in puzzelstukjes, ziet het geen samenhang en kan het er moeilijk een betekenis aan geven. Voor de meeste kinderen is de bedoeling van een bank gehaakt aan een kast met daarachter een valmat duidelijk. Een kind met autisme ziet misschien alleen een detail bijvoorbeeld de mat, of de bank of een schroef. Hij kan er dan ook geen betekenis aan geven.
- 2 Executieve functies: het plannen van en organiseren van taken en daarin schakelvaardig zijn, flexibel zijn. Met andere woorden welke taken komen er na elkaar en hoe moet ik ze uitvoeren (Ozonoff, 1995). Een kind dat moeite heeft om de samenhang tussen allerlei zaken te zien, heeft dan ook moeite met het plannen en organiseren van de eigen taken. Binnen de les uit

Situatieschets

zich dit vooral in de organisatie binnen de les. Wat moet ik doen, hoe moet ik het doen, hoe lang moet ik het doen en wat moet ik doen als ik het klaar ben. Een les met meerdere situaties levert veel onbegrip op!

- 3 'Theory of mind' (TOM). Het innerlijk van een ander begrijpen en er rekening mee houden en daarnaast ook het innerlijk van jezelf herkennen, kunnen verwoorden en er naar handelen (Frith, 1996). Kinderen met autisme hebben een gebrekkige TOM. Ze kunnen moeilijk invoelen dat een ander ook een eigen persoonlijk innerlijk heeft. Ze begrijpen gedrag en emoties van een ander niet en kunnen het nauwelijks voorspellen. Spel is een sociaal emotioneel gebeuren. Er wordt gelachen, geschreeuwd, gehuild, enzovoort. Ze hebben weinig met emoties. Niet met die van zichzelf, maar ook niet met die van anderen. De veelheid aan puzzelstukjes (regels, emoties, samenspelen, snel veranderende situaties, enzovoort) zorgen voor een gebrek aan structuur. Om deze reden is spel vooralsnog buiten het on-

derzoek gelaten. Een kind met ASS heeft grote moeite met zowel centrale coherentie, als executieve functies en 'theory of mind'.

Op het gebied van communicatie zijn kinderen met ASS meer visueel dan talig ingesteld en denken ze concreet (ze nemen alles letterlijk).

Voorbeeld

Cornel loopt over de bankenwip, een evenwichtssituatie. Ik heb hem al een paar keer een compliment gegeven. "Hee Cornel, man je bent een kanjer, je kunt het fluitend!" roep ik hem toe. En jawel hoor, ...de volgende keer loopt hij fluitend over de bankenwip!

TRAC in de praktijk

De visuele kant is bij de meeste leerlingen met ASS relatief goed ontwikkeld. Daarom is het van belang dat de informatieverwerking zoveel mogelijk visuele ondersteuning krijgt. Woorden zijn al weer vervaagd vlak nadat ze zijn uitgesproken. Visuele beelden blijven veel langer bestaan. Binnen de toestellen bewegingsonderwijs maak ik gebruik van foto's voor de visuele ondersteuning. Picto's (een picto is een beeld of een teken dat slechts met één woord wordt benoemd) waren ook een optie maar mijn toestelsituaties zijn te complex om in een picto weer te geven. Er zijn foto's op A4 formaat van het bewegingsarrangement en foto's van 10 bij 15 cm. De A4 foto is op een grote pylon met klittenband geplakt bij de situatie. De kleine foto's worden gebruikt om de volgorde van de bewegingsles visueel te maken op het planbord. Het

planbord hangt in de gymzaal aan een muur. Op het bord is plaats voor de planning van vier leerlingen.

Onder de foto van de leerling is een aantal foto's van bewegingssituaties geplakt; het aantal foto's/situaties is afhankelijk van de les. De leerling pakt zijn eerste foto en gaat zoeken waar de grote A4 foto hangt. Hij vergelijkt de foto met de grote foto. Hij plakt hem onder de grote foto. Dan gaat hij aan de slag. De foto's geven structuur in de activiteiten. Ze geven de volgorde waarin de kinderen de situaties aflopen weer.

Voor structuur in tijd (hoe lang/vaak wordt het onderdeel gedaan?) wordt gebruik gemaakt van tiklinten. Bij het begin van de toestelsituatie staat een bak met tiklinten. Elke beurt neemt de leerling een tiklint mee uit de beginbak om deze na zijn beurt weer in de eindbak te doen. Zijn alle tiklinten in de beginbak op dan is de activiteit afgelopen. De pylon staat bij de beginbak.

Vergelijkingsfoto

Planning voor vier leerlingen

Een 30 seconden zandloper wordt gebruikt om bijv. de schommel-tijd te structureren. De lintjes geven structuur in het aantal keer dat een kind 30 seconden mag schommelen. Als een activiteit is afgelopen dan gaat de leerling naar het planbord voor de volgende foto en zoekt vervolgens zijn volgende situatie in de gymzaal. De anderen van zijn groep wachten op hem en gaan met hem mee naar de nieuwe situatie. De ervaring leert dat de leerling met ASS een soort leider van het groepje wordt.

Voor het visueel maken van de volledige lestijd is er een speciale klok: een 'time-timer', een instelbare klok die duidelijk laat zien hoeveel tijd er rest van de lestijd door een rode baan. De loopweg van het einde van het bewegingsarrangement naar het begin wordt visueel gemaakt door stroken en voetjes die op de grond kleven. Deze zijn er in verschillende kleuren. Per bewegingssituatie werd één kleur gebruikt. Het geeft structuur in de ruimte; hoe kom ik weer bij het begin van de activiteit.

De resultaten VAN TRAC

Na acht lessen met visualisering op het gebied van tijd, ruimte en activiteit werd een tijdsteekproef afgenomen. De taakgerichtheid was gestegen tot 82%. Het percentage kijken was gedaald van 43% tot 16%. De hoeveelheid tijd waarin kinderen stoorden, liepen en 'anders' was te verwaarlozen. In plaats van oorspronkelijke vijf minuten beweging van de 20 minuten zijn de kinderen gemiddeld 16.5 van de 20 minuten gericht bezig! Er werd veel intensiever bewogen! De time-timer voor de volledige lestijd was een succes.

Vroeger ging een leerling nog wel eens door, als de gymtijd om was. Wijzen naar deze speciale klok is nu voldoende. Eén meisje met ASS moest altijd worden 'gevangen' door mij en bij de hand de gymzaal worden uitgeleid anders bleef ze doorgaan. Nu komt ze mij vertellen dat de les bijna over is!

Time-timer

De TRAC maatregelen worden structureel gebruikt in de toestellessen. Alleen de lintjes om het aantal keer aan te geven en de stroken en de voetjes op de vloer om de loopweg naar het begin van de oefening te markeren zijn niet meer nodig. Zonder dat de taakgerichtheid verminderd zijn alle leerlingen in staat om het zonder deze maatregelen te doen.

Op dit moment gebruik ik deze manier van werken ook met (jonge)leerlingen (zonder ASS) die moeite hebben met meerdere toestelsituaties in de les bewegingsonderwijs. Vaak geven ze toe aan impulsen met als gevolg dat ze van situatie naar situatie rennen. Door middel van de visuele ondersteuning van met name het planbord en het matchen van de foto's bij de toestelsituaties wordt de organisatie van de les duidelijker.

De time-timer wordt bij alle lessen (ook de spellessen) gebruikt. De manier van werken blijkt dus een succes in de toestellessen. Deze manier blijkt in mijn praktijk vooralsnog te beperkt voor spellessen. Door de vele puzzelstukjes die tijdens het spel bij de leerlingen met ASS binnenkomen door bijvoorbeeld de snel veranderende situaties, de (vaak) vele regels, de emoties enzovoort, is het vaak onmogelijk om hier een juiste betekenis aan te geven. Deze kinderen zijn vaak 'buitenbeentjes' binnen een spel en daarom wordt ook wel gezegd dat ze beter niet aan de spellessen hoeven deelnemen. Door veel te observeren hoop ik in de toekomst ook een manier te vinden waar de leerlingen met ASS bij gebaat zijn, zodat ze in de spellessen net zo taakgericht werken en net zoveel plezier beleven, als in de toestellessen.

Andy van den Berg is vakleerkracht bewegingsonderwijs en ambulant begeleider op 'de Meerpaal' een speciaal onderwijs zmlk school in Den Helder

Foto's: Andy van den berg

Correspondentie:

af.vdberg@quicknet.nl